

Sensorveiledning JFEXFAC04 høst 2019

1. Oppgaveteksten

Ved vurderingen teller besvarelsen av spørsmålene under oppgave 1 samlet sett om lag 2/5. Besvarelsen av spørsmålene under oppgave 2 teller samlet sett om lag 3/5.

Oppgave 1

Besvar fire av de fem delspørsmålene (a–e) under.

Gjør rede for hva som menes med:

- a. Avveiningsnorm og retningslinje
- b. Kognitivism og non-kognitivism
- c. Semantisk vaghet og semantisk flertydighet
- d. Logisk gyldighet (logisk gyldig form)
- e. Hermeneutisk tolkning

Oppgave 2

Grunnloven § 112 lyder:

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

Besvar begge delspørsmål (a og b) under.

- a. Analyser Grunnloven § 112 på bakgrunn av normteorien (i pensumets del A), og diskuter på bakgrunn av språkteorien (i pensumets del C) hvilke språklige uklarheter og tolkningsproblemer bestemmelsen gir opphav til.
- b. Diskuter de spesielle utfordringer som ivaretakelsen av et sunt miljø, og oppnåelsen av en bærekraftig utvikling, reiser for rettslige reguleringer i dagens samfunn.

***

2. Innledende om oppgaven

Den skriftlige eksamen til Examen facultatum er stipulert til 5 timer. Eksamensoppgaven høsten 2019 består av to deloppgaver – nummerert «1» og «2» – og studentene har fått opplyst at «[v]ed vurderingen teller besvarelsen av spørsmålene under oppgave 1 samlet sett om lag 2/5. Besvarelsen av spørsmålene under oppgave 2 teller samlet sett om lag 3/5.»

Denne opplysningen kan gi en pekepinn om studentenes forventede tidsbruk på de ulike deloppgavene. Den kan kanskje også si noe om omfanget av de ulike delene av de aller beste besvarelsene. Men vektingen er oppgitt å være omtrentlig, og det kan forventes å være nokså stor variasjon i lengden på de ulike delbesvarelsene. Til dels fordi delspørsmålene

under oppgave 1 ikke legger opp til lange utgreininger. Til dels fordi særlig oppgave 2 må antas å være krevende.

Begge oppgavene henter stoff fra pensumets tre deler – Del A, Del B og Del C. Stoffet er dekket i 3 av fagets 4 lærebøker: Svein Engs *Rettsfilosofi* (Eng), Inger-Johanne Sands *Rett, samfunn og legitimitet* (Sand), og Alf Petter Høgbergs *I språkets bilde* (Høgberg). Oppgaven stiller også spørsmål som ligger utenfor det som studentene ifølge læringskravene skal ha «god forståelse» av; deler av oppgaven reiser spørsmål som studentene kun skal ha «kjennskap til». Se nærmere i angivelsen av Pensum/læringskrav på semestersidene: <https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JFEXFAC04/h19/pensumliste/index.html>

3. Veiledning til oppgave 1

Oppgave 1 består av 5 delspørsmål, og studentene er bedt besvare fire av disse. Besvarer man færre, skal det gi trekk. Og man skal ikke tjene noe på å besvare alle fem.

Spørsmålene er hentet fra henholdsvis Del A (spørsmål a og b), Del C (c og d), og Del B (e). De har karakter av kontrollspørsmål. Bredden i spørsmålene vil kunne avsløre huller i forståelsen til studenter som ikke har studert faget nøye; samtidig gir de studenter med god forståelse mulighet til å vise frem bredden i sine kunnskaper.

Valgfriheten gir kandidatene et visst spillerom, og det må forventes at de fleste får til en del her. Det første av spørsmålene må det antas at de fleste har en god forståelse av. De øvrige er til dels mer krevende (spørsmål b og, kanskje særlig, e), og angår til dels detaljer i pensum (c) eller kjennskap-stoff (d). Mange vil derfor kunne finne flere av spørsmålene krevende. Besvarelser med solide svar på fire spørsmål bør premieres, og en toppkarakter bør ikke utelukkes alene fordi man kun har svart godt på tre av spørsmålene.

Oppgaven ber studentene om å gjøre rede for de følgende størrelsene, uten å presisere om redegjørelsen skal være kort eller lang, e.a. Nokså korte besvarelser må kunne aksepteres, men det må også være rom for utdypninger, så lenge man holder seg til temaet. Studenter som viser en god *forståelse* av begrepene, bør få uttelling. Det bør også telle positivt om man gjennom eksempler får illustrert begrepenes betydning, så langt det er naturlig.

Hver enkelt delbesvarelse under oppgave 1 bør telle *omtrent* like mye, men den helhetlige vurderingen kan ikke være rent kvantitativ. Oppgaven sier heller ikke at hver delbesvarelse skal telle like mye, eller være like lang. Mer utfyllende besvarelser av delspørsmål som viser god forståelse, bør kunne gi ekstra uttelling i den samlede vurderingen.

a. Avveiningsnorm og retningslinje

Temaet er dekket i Eng s. 163–174, og s. 174–177 som ligger utenfor pensum, og er sentralt stoff i Del A. Kandidatene bør få frem at avveiningsnormer er normer som gir rom for eller krever en avveining av argumenter, og at retningslinjer angir hva som er relevante argumenter ved slike avveininger, og ev. i hvilken retning de trekker og hvilken vekt de har.

Her kan det også, foruten å trekke inn eksempler, være naturlig å si noe om ulike typer retningslinjer (og ditto avveiningsnormer), om slike normers rolle i rettsanvendelsen, om forholdet til rettskildelæren, om deres sammenhenger med andre normbegreper, mv.

b. Kognitivisme og non-kognitivisme

Temaet er dekket i Eng s. 247 flg., og særlig s. 254–259, og er også sentralt stoff i del A, samtidig som spørsmålet i seg selv er krevende. Eng definerer «kognitivisme» i

moralfilosofien som den oppfatning at vi gjennom bruk av vår fornuft kan skille mellom holdbare og uholdbare utsagn, mens «non-kognitivism» er benektelsen av dette. Enklere formulert angår sontringen spørsmålene om det a) finnes moralske sannheter, og b) om vi kan erkjenne disse – hvor kognitivismen svarer bekreftende på b), men også forutsetter et bekreftende svar på a). De som får tydelig frem at sontringen er knyttet til det moralfilosofiske spørsmålet, bør gis uttelling.

Her kan det også være naturlig å gå inn på skillet mellom kognitivism i vid og snever forstand. I pensum er det redegjort for den skandinaviske rettsrealismen som en non-kognitivistisk posisjon, utilitarismen faller innunder kognitivism i vid forstand, mens kantianismen også er kognitivistisk i snever forstand. Se tabellen i Eng s. 258, og de påfølgende redegjørelsene. De som skriver noe fornuftig her, uten å falle utenfor oppgavens spørsmål, bør premieres.

c. Semantisk vaghet og semantisk flertydighet

Temaet er dekket i Høgberg s. 40–42. Begrepene ‘vaghet’ og ‘flertydighet’ er blant de mer sentrale under temaet «språk og fortolkning», som studentene skal ha god forståelse av (uten at disse begrepene i seg selv er angitt i læringskravene). Vage *begreper* (‘skog’, ‘skallet’, ‘voksen’) har, med bokens formulering, en uklar randsone, mens flertydige *termer* («tre», «bank») har flere atskilte betydninger.

Spørsmålet kan besvares kort. Ellers kan det være naturlig å si noe om bruk av vage (men helst ikke flertydige) uttrykk i jussen, om forholdet til tegntrekanten, om hvordan semantisk flertydighet skiller seg fra syntaktisk og pragmatisk flertydighet, mv. De som slik viser god forståelse, bør gis uttelling.

d. Logisk gyldighet (logisk gyldig form)

Temaet er dekket i Høgberg s. 77–90 *passim*, og faller innunder læringskravenes «kjennskap»-stoff. Det sentrale er (s. 78): «Når en slutning har logisk gyldig form, følger konklusjonen med nødvendighet av premissene.» Man bør være obs på at det også finnes andre, ekvivalente måter å formulere hva som ligger i logisk gyldighet (logisk gyldig form).

Dette spørsmålet kan også besvares kort. Ellers vil nok mange her, foruten å vise til eksempler, gå inn på hva et resonnement er, motsatsen ugyldighet, forholdet til sunne resonnementer (som også forutsetter sanne premisser), at logisk gyldighet angår deduktive slutninger, i kontrast til induktive og abduktive, mv. De som på en mer utgreiende måte får vist frem god forståelse, bør premieres.

e. Hermeneutisk tolkning

Temaet er dekket i Sand s. 136–140. Det faller innunder temaet «Retten som tekst og normativ kommunikasjon. Herunder: Rett, språk og hermeneutisk teori», som studentene skal ha god forståelse av. Behandlingen av temaet i boken er imidlertid kun på ca. 2 sider, og det gis ingen definisjon av begrepet.

Sentrale begreper innenfor hermeneutikken er ‘kontekst’ og ‘forforståelse’. Et sentralt poeng er at man ved lesningen av en tekst bringer med seg en forforståelse, som preger lesningen av teksten, og som også selv blir preget av lesningen (den hermeneutiske sirkel; ikke nevnt i boken). Gadamer er så vidt nevnt i boken, men kan ikke forutsettes kjent. Temaet er for øvrig behandlet i et underkapittel kalt «Analytiske, hermeneutiske og retoriske teorier om språk og tolkning», og de som får noe ut av et slikt skille, eller problematiserer

det (det er uklart i hvilken grad det gir mening å snakke om «retorisk tolkning»), bør få uttelling. Ellers bør det ikke forventes store kunnskaper om hermeneutikk i besvarelsene av dette spørsmålet, men de kunnskapsrike må gis ekstra uttelling.

4. Veiledning til oppgave 2

Oppgave 2 består av to deloppgaver, og studentene er bedt besvare begge. Samlet sett er besvarelsen av de to deloppgavene oppgitt å telle 3/5. Det er ikke opplyst noe om den innbyrdes vekten av de to delene. I utgangspunktet bør man kunne forvente at studentene vier *omtrent* like mye tid til hver av delene, men fordi disse hver for seg kan gjøres meget omfattende, bør helheten i besvarelsen av de to delene være det avgjørende. Helt korte delbesvarelser må imidlertid medføre trekk.

a. Den første deloppgaven ber studentene analysere Grunnloven § 112 på bakgrunn av normteorien (i pensumets del A), og å diskutere, på bakgrunn av språkteorien (i pensumets del C), hvilke språklige uklarheter og tolkningsproblemer bestemmelsen gir opphav til.

Normteorien er behandlet i Eng s. 31 flg. (men ikke alt er pensum), og studentene skal ha «god forståelse» av ulike typer normer (herunder pliktnormer, kompetansenormer og kvalifikasjonsnormer samt avveiningsnormer). Språk og tolkning er tema i Høgberg kap. 2, også her kreves «god forståelse».

Jeg viser til de nevnte fremstillinger, men nevner i stikkordsform noen temaer og begreper som er relevante for besvarelsen av deloppgaven; angivelsen er ikke ment å være uttømmende, og alt kan ikke forventes å være dekket selv i en utmerket besvarelse: skillet mellom deskriptive og normative utsagn, herunder kriterier for å skille mellom disse; utsagns modalitet og saksinnhold (person-, situasjon- og handlingsangivelse); pliktnorm og forholdet mellom plikter og rettigheter, Hohfeld; kvalifikasjonsnorm og kvalifikasjonsaspekt; avveiningsnorm og retningslinjer; vaghet og flertydighet (herunder semantisk, syntaktisk og pragmatisk); pragmatikk og talehandlinger.

Selv om stoffet er sentralt, vil nok oppgaven oppleves som vanskelig av mange, fordi den ber studentene anvende kunnskapen i egne analyser og drøftelser. Det kan ikke forventes av studentene at de analyserer og drøfter alle deler av bestemmelsen i like stor detalj, og de bør stå forholdsvis fritt ved disposisjonen av sine besvarelser. Det avgjørende må være om de gjennom sine egne analyser og drøftelser viser god forståelse av disse sentrale emnene.

b. Den andre deloppgaven ber studentene diskutere de spesielle utfordringer som ivaretagelsen av et sunt miljø, og oppnåelsen av en bærekraftig utvikling, reiser for rettslige reguleringer i dagens samfunn.

Temaet er behandlet i Sand s. 87–94, i delkapittel 3.9, «Miljørettens utfordring: Hva er en bærekraftig utvikling for framtiden?», og for øvrig *passim*. Jeg viser til fremstillingen der, men nevner stikkordsmessig: miljøproblemene som en konsekvens av industrialisering, internasjonal handel og økonomisk vekst; miljørettens utvikling; betydningen av politisk og faglig uenighet; utfordringer knyttet til reguleringen av både grenseoverskridende og fremtidige konsekvenser og risikoer; utfordringer knyttet til utviklingen av ny teknologi, koplinger mellom vitenskap og juss; risikosamfunn; miljøetikk; systemtenkning.

Temaet kan sies primært å høre innunder læringskravenes punkt «Den moderne rettens utvikling. Rettigheter, institusjoner og samfunn. Herunder: Rettsstat, velferdsstat, kunnskapssamfunn, risikosamfunn», som det kreves «god forståelse» av. Temaet

«miljørettens utfordringer» er imidlertid så spesifikt at læringskravene neppe bør forstås slik at studentene må ha «god forståelse» av dette, isolert sett. Fordi studentene først i det påfølgende semesteret leser miljørett, kan de heller ikke forventes å ha ytterligere kunnskaper i dette faget.

I tillegg har temaet koblinger til andre av læringskravene, blant annet til kjennskskravene om «Teorier om retten i det moderne samfunn. Herunder om: teorier om samfunnets differensiering, retten som et eget system, rettslig argumentasjon, rettens evolusjon» samt «Rettens internasjonalisering». Studentene bør således også her stå nokså fritt i hvordan de disponerer sine besvarelser, og hvilke momenter de trekker inn i sine drøftelser.

Oppgaven ber studentene *diskutere* miljørettens utfordringer. En *ren* drøftelse av dette temaet kan neppe forventes. Det avgjørende bør være om studentene gjennom sine besvarelser viser god forståelse av problemstillingen. De som i tillegg til å redegjøre problematiserer disse utfordringenes betydning, eller belyser dem gjennom aktiv bruk av eksempler – slik som Grunnloven § 112 – bør premieres. De som på en kunnskapsrik og relevant måte trekker inn ulike teorier og tenkere fra pensum til belysning av deloppgaven, må også få særlig uttelling for det.

5. Om den samlede vurderingen

Som oppgitt i oppgaveteksten skal besvarelsen av spørsmålene under oppgave 1 samlet sett telle om lag 2/5, mens besvarelsen av spørsmålene under oppgave 2 samlet sett skal telle om lag 3/5.

I denne veiledningens har jeg i punkt 3 og 4 gitt ytterligere holdepunkter om den innbyrdes vektingen av delspørsmålene/deloppgavene under oppgave 1 og 2.

Oppgaven kombinerer enkle og vanskelige spørsmål, og ved sensuren bør man være oppmerksom på at særlig oppgave 2 nok må kunne karakteriseres som krevende.

Denne veiledningen er skrevet uten at noen besvarelser er lest.

Oslo, 24. november 2019

Markus Jerkø